

İSLAM DÜNYASINDA KADINLARLA İLGİLİ ARAPÇA OLARAK YAZILMIŞ ÖNEMLİ BAZI KAYNAK ESERLER

Doç.Dr.Rıza SAVAŞ

Çağımızda, kadınlarla ilgili olarak yapılan çalışmalar hızla artmaktadır. Bu çalışmalar, özellikle batıda kadın haklarının gündeme gelmesinden sonra büyük bir hız kazanmıştır. Buna bağlı olarak günümüz İslam dünyasına veya tarihin bir döneminde yaşamış müslümanlara bakarak "İslam'da kadın" ın yeri tesbit edilmeye çalışılmaktadır. Halbuki müslümanların uygulamalarına bakarak "İslam'da kadın" konusunda bir kanaate varmak yanıltıcı olabilir.

Kadın konusu, Hz.Peygamber devrinden başlayarak günümüze doğru araştırılarak ortaya konabilirse, İslam'ın ve müslümanların, konuyla ilgili yaklaşımlarının her zaman aynı olmadığı anlaşılacaktır.

"İslam'da kadın" konusunda İslam tarihinin çeşitli dönemlerinde oldukça çok ve ciddi kitaplar yazılmıştır. Bunlar hakkında genel bir fikir vermesi için bu kısa çalışma yapılmıştır.

İslam dünyasında kadınlarla ilgili olarak yazılan eserlerin sadece aşağıda kaydettiklerimizden ibaret olduğu kabul edilmemelidir. Bunlar, sadece bir kaç kaynaktan tesbit ettiğimiz eserlerdir. Ayrıca diğer konularda yazılan kitapların hemen hepsinin ilgili yerlerinde kadınlarla ilgili bölümler bulunmaktadır. Yani bir araştırmacı sadece kadınlarla ilgili olarak yazılan eserlerden hareketle konuya açıklık getiremez, diğer kaynaklara da başvurması gerekir.

I- CAHİLİYE DEVRİ KADINLARI HAKKINDA YAZILAN KİTAPLAR

1.Hişam b. Muhammed el-Kelbi(öl: 206 h.)

a. el-Mev'udat (المـوؤدات) : Bu kitabın, cahiliye döneminde diri diri toprağa gömülen kızlar hakkında olduğu anlaşılmaktadır.

b. el-Ma'rufât Mine'n-Nisa fi Kureyş¹

¹İbn Nedim , Ebu'l-Ferec Muhammed b. İshak b. Ebi Ya'kub(öl: 385 h.), el-Fihrist, 140-141. (Beyrut 1978).

c. Menakihu Ezvac'l-Arab²

2. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)

a. el-Murdifat Min Kurayş(المردفات من قریش)³

b. el-Kelbiyyât⁴

3. Heysem b. Adî(öl:209 h.)

a. Esmâu Beğaya Kurayş fi'l-Cahiliyye⁵

II-HZ.PEYGAMBER'İN HANIMLARI, ANNELERİ VE KIZLARI İLE İLGİLİ YAZILAN ESERLER

1. Muhammed el-Bakır b. Ali b. el-Huseyn b. Ali b. Ebî Talib(öl: 114 h.)

a. Tezvicu Fatıma bint Rasulillah li Ali b. Ebi Talib,

Resail ve nüsus I, Neşr: Dr.Selahaddin el-Munecid, s. 47-61, Beyrut, baskı tarihi yok⁶

2. Hişam b. Muhammed el-Kelbî(öl: 206 h.)

a. Ezvacu'n-Nebi⁷

b. Ummehatu'n-Nebi

3. Muhammed b. Ömer el-Vakıdî(öl: 207 h.)

a.Ezvacu'n-Nebi⁸

4. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)

a.Kitabu Ummehati'n-Nebi⁹

---

².İbn Nedim , el-Fihrist, 140-141 .

³.Bu eser hem islami dönemi hem de cahiliye devrini ilgilendiren bir kitaptır. Abdusselam Harun tahkikiyle "Nevadiru'l-Mahtutat,I, cüz: 57-80, Mısır 1972" de yayımlanmıştır.

⁴.İbn Nedim , el-Fihrist, 147,149 .

⁵.İbn Nedim , el-Fihrist, 146.

⁶. Yazma nüshası, Dimaşk Zahiriyye , Tasavvuf, 129(142), v.142-143.

⁷.İbn Nedim , el-Fihrist, 142-143.

⁸.İbn Nedim , el-Fihrist, 144.

5. Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna(öl: 210 h.)

a. Tesmiyetu Ezvaci'n-Nebi :

Zahiriyye, 4514.10 varak . 18x13 cm., 19 satır, nüsha. 651 h. tarihini taşımaktadır.¹⁰

6. Zubeyr b. Bekkar(öl: 256 h.)

a. Ezvacu'n-Nebi:

Dımaşk Zahiriyye, Mecmua 41. v. 123-134, 13x11 cm. . 22 satır. 444 h.¹¹

7. Müfid b. Muallim(öl: 348 h.)

a. Risale fi Haberi Mariye:

1955'te Nefisü'l-Mahtutat içinde yayımlandı.¹²

8. İbn el-Kotiyye diye bilinen Muhammed b. Ömer(öl: 367 h.)

a. Kitabu Ezvaci'n-Nebi¹³

9. İbn Şahin(öl: 385 h.)

a. Fedailu Fatıma:

Dımaşk Zahiriyye, Mecmua 17, v. 104--111, 19x13 cm. . 18 satır, 663 h.¹⁴

10. Ahmed b. Ebî Abdillâh b. Muhammed el-Berkî(البرقى)

a. Kitabu Benati'n-Nebi ve Ezvacihi¹⁵

⁹ İbn Nedim . el-Fihrist. 147. Aynı adı taşıyan bir eser de İbn Habîb yazmıştır. bkz. İbn Nedim . el-Fihrist. 155.

¹⁰ Yusuf el-İş, Fihrisu Mahtutati Dari'l-Kutubi'z-Zahiriyye , et-Tarih ve Mulhakatuhu, s. 70-71. Dımaşk 1947.

¹¹ Yusuf el-İş, Fihrisu Mahtutati Dari'l-Kutubi'z-Zahiriyye , et-Tarih ve Mulhakatuhu, s.71

¹² Salahaddin el-Muneccid, "Ma Ullife Ani'n-Nisa", Mecelletu'l-Mecmei'l-İlmi'l-Arabi, s.218, Dımaşk 1941/16.

¹³ Yakut el-Hamevi, ?ihabuddin Ebu Abdillâh(öl: 626 h.). İrşadu'l-Erib ila Ma'rifeti'l-Edib(Mu'cemu'l-Udeba), Mısır 1925, VI, 54.

¹⁴ Yusuf el-İş, a.g.e., 72.

¹⁵ Yakut el-Hamevi, a.g.e., II.32.

11. İbn Asakir. Ebu Mansur Abdurrahman b. Muhammed b. el-Hasan(öl: 620 h.)

a. Kitabu'l-Erba'in fi Menakibi Ummehati'l-Mu'minin:

Tahkik: Muhammed Muti' el-Hafiz ve Gazve Bedir. Dımaşk 1986(Eserin yazma nüshası. Zahiriyye Hadis 535'te bulunmaktadır)

12. Muhibbuddin et-Taberî(öl: 694 h.)

a. Zhairu'l-Ukba fi Menakibi Zevi'l-Kurba:

Beyrut 1974.(Zahiriyye 4808)

13. Yusuf b. Hasan b. Abdilhadi(öl: 909 h.)

a. el-Akdu't-Tam fi Men Zevvecehu'n-Nebiyü Aleyhisselam:

Dımaşk Zahiriyye. Edeb 79. Mecmua 1-10. 19x14 cm. 15 satır.¹⁶

14. Abdullah b. es-Seyyid İbrahim Mirğini(ميرغيني)

a. el-Mekasidu'l-Fahrî fi Ba'zi Menakibi's-Seyyideti Haticeti'l-Kubra :

Dımaşk Zahiriyye. 4134. Mecmua: v.57-63 . 15x10 cm. 15 satır.

b. el-Cevheretu's-Şeffafiyye fi Ba'zi Menakibi's-Seyyideti's-Siddika:

Dımaşk Zahiriyye. 4134. Mecmua 42-48. 15x10 cm. 15 satır.

c. ed-Durretu'l-Yetîme fi Ba'zi Fedaili's-Seyyideti'l-Azîme:

H.z.Fatıma'nın menakıbı hakkında yazılmış bir eserdir.Dımaşk Zahiriyye,4134. Mecmua v.50-56, 15x10 cm. 15 satır. Bu eserin istinsah tarihi 1164 h.,ilk iki eserin ise 1168 h.dir.¹⁷

III- KADINLAR HAKKINDA YAZILMIŞ OLAN FIKHİ ESERLER

1. Muhammed b. İdris eş-Şafiî(öl: 204 h.)

a. el-İdde(العدة)

b. er-Reda'

¹⁶. Yusuf el-İş. a.g.e., 74.

¹⁷. Yusuf el-İş. a.g.e., 74-75.

c. et-Talak

d. eş-Şiğar¹⁸

2. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)

a. es-Sadâk¹⁹

3. el-Kasım b. Sellam(öl: 224 h.)

a. el-Hayz²⁰

4. el-Müfid b. el-Muallim(öl: 348 h.)

a. Ahkamu'n-Nisa²¹

5. İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaluddin(öl: 597 h.)

a. Ahkamu'n-Nisa:

Beyrut 1988.

IV- SALİHA, ŞAİR VE ÜSTÜN ZEKALİ KADINLARLA İLGİLİ ESERLER

1. Hişam b. Muhammed el-Kelbî(öl: 206 h.)

a. Kitabu'l-'Avâkil²²

2. Ahmed b. Ebî Tahir(öl: 280 h.)

a. Belagâtü'n-Nisa:

1908 'de neşredilmiştir.

3. Muhammed b. İmran el-Merzubânî(öl: 384 h.)

a. Eş'aru'n-Nisa²³

---

¹⁸ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VI,397.

¹⁹ Yakut el-Hamevi, a.g.e., V,314.

²⁰ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VI,166.

²¹ Muhammed el-Ğamrî'nin de aynı adla bir eser yazdığı kaydedilmektedir.bkz.Katip Ç elebi, Keşfü'z-Zunûn, I,21. İstanbul 1971.

²² İbn Nedim, a.g.e.,143.

4. Yusuf b. Abdilhadi(öl: 10. asır)

a. er-Risale li's-Salihah mine'n-Nisa:

Dımaşk Zahiriyce. Edep 41.

V- ZARİF KADINLARLA İLGİLİ YAZILAN ESERLER

1. Ahmed b. Ebî Tahir(öl: 280 h.)

a. Kitabu Ahbari'l-Mutazarrifat²⁴

2. Muhammed b. Ahmed b. Abdillan el-Mufacca' eş-Şafî

a: Araisu'l-Mecalis²⁵

3. Ahmed b. Ebî Abdillan b. Muhammed el-Berkî

a. el-Mahbubat ve'l-Mekruhah²⁶

4. Ubeydullah b. Ahmed b. Ebî Tahir

a. el-Mutazarrifin ve'l-Mutazarrifat²⁷

VI- MEŞHUR KADINLAR HAKKINDA YAZILMIŞ OLAN ESERLER

1. Hişam b. Muhammed el-Kelbî(öl: 206 h.)

a. Ummehatu'l-Hulefa²⁸

2. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)

a. Men Tezevvece Min Nisai'l-Hulefa²⁹

3. Muhammed b. Habib(öl: 245 h.)

a. Ummehatu's-Şiati min Kurayş

---

²³ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VII,50.

²⁴ İbn Nedim, a.g.e.,210.

²⁵ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VI,317.

²⁶ Yakut el-Hamevi, a.g.e., II,32.

²⁷ İbn Nedim, a.g.e.,210.

²⁸ İbn Nedim, a.g.e.,143.

²⁹ İbn Nedim, a.g.e.,149.

b. Ummehatu A'yanî Benî Abdilmuttalib³⁰

VII- EVLİLİK VE KARI-KOCA İLİŞKİLERİ HAKKINDA YAZILMIŞ OLAN ESERLER

1. Muhammed b. İdris eş-Şaffî(öl. 204 h.)

a. İhtilafu'z-Zevceyn³¹

2. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)

a. en-Nevakih ve'n-Nevaşiz

b. Men Hecaha Zevcuha³²

c. Kitabu Men Şeket Zevceha

d. Kitabu Men Şekaha Zevcuha

e. Kitabu Men Nuhiyet an Tezvîci Raculin Fe Zevvecethu³³

3. Halit b. Talik

a. Kitabu'l-Mutezevvicât³⁴

4. Muhammed b. Abdillâh Hayeviyye

a. Kitabu Men Vefekât Künyetuhû Künyete Zevcetihî:

Dımaşk Zahiriyye , Edeb 116.

VIII- GİYİM VE SÜSLENME

1. Ahmed b. Faris(öl: 369 h.)

a. Kitabu'l-Huliyiyy(كتاب الحلى)³⁵

2. Ahmed b. Sa'd Ebu'l-Husayn

³⁰ İbn Nedim, a.g.e.,155.

³¹ Yakut el-Hamevî, a.g.e., VI,397.

³² İbn Nedim, a.g.e.,149.

³³ İbn Nedim, a.g.e., 149.

³⁴ İbn Nedim, a.g.e., 139.

³⁵ Yakut el-Hamevî, a.g.e.,II,8.

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ

a. Kitabu's-Siyab ve'l-Huliy³⁶

3. Ahmed er-Rakî b. Ebî Abdillâh b. Muhammed el-Berkî.

a. Kitabu'z-Zîne

b. Kitabu'z-Zeyy³⁷

4. Ali b. Muhammed ez-Zahirî

a. Kitabu Fahri'l-Meşt ale'l-Mir'at (كتاب فخر المشط على المرأت)³⁸

IX- CARIYE, HÜR, ŞARKICI VE ŞAİR KADINLARLA İLGİLİ OLARAK YAZILAN ESERLER

1. Muhammed b. İdris eş-Şafî

a. 'Itku Ummehâti'l-Evlâd³⁹

2. Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna (öl: 210 h.)

a. Kitabu'l-Hurrât

b. Kitabu'n-Nevâih⁴⁰

3. Ali b. Muhammed el-Medainî

a. el-Muğanniyât

b. el-Mukayyinât (المقينات)⁴¹

4. Ebû Osman Amr b. Bahr el-Cahız (öl: 255 h.)

a. el-Kiyân (القيان)⁴²

5. Muhammed b. Cerîr et-Taberî (öl: 310 h.)

---

³⁶ Yakut el-Hamevî, a.g.e., I, 130.

³⁷ Yakut el-Hamevî, a.g.e., II, 31.

³⁸ Yakut el-Hamevî, a.g.e., V, 328.

³⁹ Yakut el-Hamevî, a.g.e., VI, 397.

⁴⁰ İbn Nedim, a.g.e., 80.

⁴¹ Yakut el-Hamevî, a.g.e., V, 314; İbn Nedim, a.g.e., 149.

⁴² Yakut el-Hamevî, a.g.e., VI, 75. Bu eser 1964'te Kahire'de yazarın diğer risaleleriyle birlikte basılmıştır.

a. Ummehâtü'l-Evlâd⁴³

6. Ahmed b. Mutarrif

a. en-Nevâil⁴⁴

7. Muhammed b. Ahmed el-Mufacca' eş-Şafî

a. Eş'aru'l-Cevâri⁴⁵

8. Yunus b. Süleyman

a. el-Kıyân⁴⁶

9. Ebu'l-Feroc el-İsfehânî(öl: 356 h.)

a. EŞ'aru'l-İmâ ve'l-Memâlîk(أشعار الأماة والماليك)⁴⁷

10. İshak b. İbrahim el-Mavsilî(öl: 235 h.)

a. Kitabu'l-Kıyân

b. Ahbâru 'l-İzzeti'l-Meylâ(أخبار عزة الميلاء)

c. Kıyanu'l-Hicaz⁴⁸

X- CİNSEL HAYAT VE ZİNA

1. Muhammed b. İshak es-Saymerî(öl: 275 h.)

a. Kitabu's-Sihakât ve'l-Bigaiyyîn⁴⁹

2. Muhammed b. Hasan en-Nemli

a. es-Sahk(السحق)

b. el-Biğa⁵⁰

⁴³ Yakut el-Hamevî, a.g.e.,VI,447.

⁴⁴ Yakut el-Hamevî, a.g.e.,II,115.

⁴⁵ Yakut el-Hamevî, a.g.e.,VI,317.

⁴⁶ İbn Nedîm, a.g.e.,207.

⁴⁷ İbn Nedîm, a.g.e.,167.

⁴⁸ İbn Nedîm, a.g.e., 202.

⁴⁹ İbn Nedîm, a.g.e., 217; Yakut el-Hamevî, a.g.e.,VI,403.

XI- KADINLARLA İLGİLİ OLARAK YAZILAN DİĞER KİTAPLAR

- . Heysem b. 'Adî(öl: 209 h.)
- a. en-Nisa⁵¹
  2. Ali b. Muhammed el-Medainî(öl: 225 h.)
    - a. Men Vasafe İmraeten fe Ahsene
    - b. Ahbaru'n-Nisa⁵²
  3. Harun b. Ali el-Munccim(öl: 228 h.)
    - a. Ahbaru'n-Nisa⁵³
  4. Ebû Osman Amr b. Bahr el-Cahız(öl: 255 h.)
    - a. en-Nisa⁵⁴
  5. Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim b. Kuteybe(öl: 276 h.)
    - a. en-Nisa ve'l-Gazel⁵⁵
  6. İbrahim b. el-Kasım el-Kayravanî(öl: 400 h.)
    - a. en-Nisa⁵⁶
  7. İbn Hâcib en-Nu'man
    - a. Ahbaru'n-Nisa⁵⁷
  8. Ahmed b. Ebî Abdillâh b. Muhammed el-Berkî

---

⁵⁰ İbn Nedim, a.g.e., 217.

⁵¹ İbn Nedim, a.g.e., 146.

⁵² İbn Nedim, a.g.e., 149.

⁵³ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VII.235. Bu' eserim Haleb kütüphanesinde bulunduğu kaydedilmektedir. bkz. P.Sbath in M.I.E. 49/1946/2 No:19.

⁵⁴ Yakut el-Hamevi, a.g.e., VI.75.

⁵⁵ İbn Nedim, a.g.e., 115.

⁵⁶ Yakut el-Hamevi, a.g.e., I,287.

⁵⁷ İbn Nedim, a.g.e., 193.

a. Kitabu'n-Nisa⁵⁸

9. Hafs b. Amr el-'Anberî.

a. en-Nisa⁵⁹

10. Ebu'l-Fercc Cemaluddin İbnu'l-Cevzi(öl: 597 h.)

a. Kitabu Ahbari'n-Nisa⁶⁰

11. İbn Kayyim el-Cevziyye(öl: 751 h.)

a. Ahbaru'n-Nisa:

Beyrut 1985.

12. Ali b. Muhammed eş-Şah ez-Zahiri

a. Ahbaru'n-Nisa⁶¹

---

⁵⁸ Yakut el-Hamevi, a.g.e.II,31.

⁵⁹ İbn Nedim, a.g.e., 146.

⁶⁰ Dimaşk Zahiriyye ede yazması bulunmaktadır. bkz.Salahaddin el-Muneccid, a.g.m.,214.

⁶¹ İbn Nedim, a.g.e., 218.